

Od aspiracji do kariery

Monika MAZUR

Radomskie Towarzystwo Naukowe

Aspiracje i wartości młodzieży w świetle badań własnych

Aspirations and values of young people from the perspective
of own research

Słowa kluczowe: aspiracje, wartości, młodzież.

Key words: aspirations, values, youth.

Abstract. The article analyzes the aspirations and preferred values of today's youth. The first part of the article deals with theory and defines those issues. The second part of the article presents the results of research which looked into the level of educational and professional achievements sought by young people and their aims, not only professionally but also in life in general.

Wprowadzenie. Niezmiernie istotne wydaje się pytanie o cele, wartości, aspiracje i dążenia edukacyjno-zawodowe współczesnej młodzieży. Omawiany obszar będący wypadkową różnych aspektów: oddziaływań wychowawczych, przekonań światopoglądowych, trendów gospodarczych, wzorów kulturowych i medialnych, mody tworzy szerszą perspektywę pod nazwą aspiracji życiowych i zawodowych, odnosząc się do swoistej motywacji w zakresie podejmowania różnych działań, aby w przyszłości spełnić swój zawodowy i osobisty „projekt życia”.

Ogólne ujęcie zagadnienia aspiracji i wartości w literaturze. Problematyka aspiracji była wielokrotnie analizowana przez wielu badaczy¹ z różnych dyscyplin,

¹ Zainteresowanie aspiracjami przyniosło wiele ciekawych badań w latach 70., 80. i 90. ubiegłego stulecia, które dotyczyły m.in. ich uwarunkowań oraz motywacyjnego oddziaływania na wybory życiowe i zawodowe. Za K. Pałką przytaczam nazwiska badaczy, byli to m.in. T. Lewowicki, A. Kłoskowska, W. Sikorski, S. Nowak, Z. Lubowicz, Z. Kwieciński, B. Gołębiowski, A. Sokołowska, K. Suszek, R. Borowicz, W. Wróblewska, G. Pańtak, M. Ścisłowicz. Por. K. Pałka, *Uwarunkowania aspiracji życiowych uczniów gimnazjów wiejskich i miejskich*, Wszechnica Świętokrzyska, Kielce 2010.

pojęcie to funkcjonuje w różnych ujęciach, najczęściej odpowiada pragnieniu osiągnięcia pewnej wartości, czyli przedmiotów modelu lub poziomu życia, stanów ważnych dla jednostki. W psychologicznym znaczeniu jest to: „dążenie do osiągnięcia nakreślonych sobie celów, pragnienie realizacji wyższych wartości, jak różnego rodzaju ideały życiowe, światopoglądowe itd.”². Wśród klasyfikacji dążeń jednostki B. Gołębiowski umiejscawia aspiracje: „Aspiracjami nazywamy tylko potrzeby, dążenia i zainteresowania, które jednostka planuje realizować, pretenduje do ich zaspokojenia w określonym czasie i warunkach przy pomocy działania własnego, innych ludzi bądź własnego i innych”³. T. Lewowicki przedstawia podział, w którym pojawiają się różne rodzaje aspiracji: obejmują one okres nauki szkolnej, pracy zawodowej, życia osobistego, spraw materialnych, uczestnictwa w życiu kulturalnym, ponadto wymienia aspiracje społeczne, przywódcze, moralne, ludystyczne oraz „zainteresowania i zamiłowania, pasje, które właściwe są poszczególnym ludziom czy grupom, a które nie są bezpośrednio związane z wymienionymi uprzednio obszarami działalności”⁴.

Analizując pojęcie „aspiracji”, można odnieść wrażenie, iż akcentowane jest najczęściej dążenie do realizacji określonych celów lub zamierzeń. Potwierdza to np. W. Kopaliński, definiując aspiracje jako „dążenie (do osiągnięcia czegoś), pragnienie (dopięcia celu, dobiecia do czegoś)”⁵. J. Pieter ujmuje aspiracje jako „nadzieje na powodzenie w urzeczywistnieniu określonych zadań lub planów”⁶. Zdaniem M. Sokołowskiej aspiracje stanowią zespół pragnień, dążeń odnoszących się do wizji przyszłości jednostki⁷.

W zależności od znaczenia, jakie można przypisać wartościom, o jakie zabiegamy, można mówić o różnym poziomie aspiracji⁸.

Wiele napotkanych w literaturze definicji traktuje termin „aspiracje” dość szeroko, synonimami ich są: marzenia, nadzieje, ambicje, dążenia, oczekiwania, motywy działania czy perspektywy życiowe i zawodowe.

Aspiracje korespondują z pojęciem wartości, podejmowana aktywność ma swoje źródło w ich układzie, hierarchii⁹. J. Szczepański definiuje wartość jako „dowolny przedmiot materialny czy idealny, ideę lub instytucję, przedmiot rzeczywisty lub wyimaginowany, w stosunku do którego jednostki lub zbiorowości przyjmują postawę szacunku, przypisują mu ważną rolę w życiu swoim i dążenie do jego osiągnięcia odczuwają jako przymus”¹⁰. Na ten aspekt uwagi wobec rzeczy istotnych dla człowieka zwraca również uwagę A. Kłosowska, pisząc, że aspiracje stanowią kategorię „potrzeb świadomych, odnoszących się do przedmiotów i wartości aktualnie nieposia-

² *Wielka Encyklopedia Powszechna*, PWN, Warszawa 1992, s. 417.

³ B. Gołębiowski, *Dynamika aspiracji*, KIW, Warszawa 1977, s. 85.

⁴ T. Lewowicki, *Aspiracje dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa 1987, s. 25–26.

⁵ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1989, s. 47.

⁶ J. Pieter, *Słownik psychologiczny*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1963, s. 26.

⁷ Por. M. Sokołowska, *Stosunek młodzieży do jej perspektyw życiowych*, PWN, Warszawa 1967, s. 72.

⁸ B. Gołębiowski, *Dynamika...*, dz. cyt., s. 85.

⁹ Por. M. Pacholski, A. Słaboń, *Słownik pojęć socjologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2010, s. 243–245.

¹⁰ J. Szczepański, *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1972, s. 97–98.

danych lub takich, które wymagają stałego odnawiania, a są uznawane za godne pożądanania”¹¹. Perspektywa osiągnięcia pożądanego stanu rzeczy może stać się przedmiotem aspiracji, jeżeli w odczuciu jednostki jest istotna, co wskazuje na jej wartościowość.

Ciekawy podział dotyczący wartości będących przedmiotami „pozytywnych lub negatywnych pragnień”¹² czy dążeń do ich posiadania przedstawia S. Ossowski, wymieniając wartości uznawane, tj. takie, które ceni głównie ze względu na kontekst społeczny, środowiskowe ustalenia oraz odczuwane – wynikające z subiektywnej oceny określonego obszaru rzeczywistości, który z jakichś względów okazuje się dla jednostki ważny i pożądany, wywołując motywację do określonej aktywności¹³.

Do czynników pobudzających aspiracje, zbliżone znaczeniowo do chęci posiadania i rozwoju w pewnym, wybranym przez jednostkę kierunku należą przede wszystkim szeroko pojęte uwarunkowania socjalizacyjne (środowisko społeczne na każdym etapie życia: np.: rodzina, kręgi rówieśnicze, szkoła itp.) oraz zainteresowania korespondujące z dążeniami, zdolnościami, emocjonalnością i aktywnością poznawczą oraz cechami osobowości lub charakterem, jak również media oraz wzory kulturowe, wszystkie kształtując nastawienie na realizowanie określonych wartości.

Założenia metodologiczne. W tej części artykułu zostaną zaprezentowane założenia metodologiczne badań własnych, których przedmiotem był poziom aspiracji edukacyjno-zawodowych uczniów szkół ponadgimnazjalnych o profilu technicznym w kontekście preferowanych wartości. Celem badań było uzyskanie informacji na temat aspiracji edukacyjno-zawodowych uczniów oraz ustalenie najczęściej preferowanych przez młodzież wartości ogólnozyciowych i zawodowych, co może być wskazówką dla pedagogów wspierających młodzież w zakresie planowania ścieżek kariery. Ze względu na objętość artykułu pokazany zostanie jedynie fragment szerszej diagnozy w zakresie tej problematyki. Skoncentrujemy się na aspiracjach edukacyjnych związanych z planami młodzieży w bliskiej perspektywie czasowej, oraz zawodowych – ukazujących wizję przyszłego funkcjonowania na rynku pracy, interesujące w tym kontekście mogą być wypowiedzi na temat preferowanych wartości.

Problem główny wyraża się w pytaniu: **Jakie są aspiracje edukacyjne i zawodowe uczniów szkół ponadgimnazjalnych o profilu technicznym? Jakimi wartościami preferuje młodzież?**

Zakłada się, że większość badanych uczniów kończących klasy trzecie technikum chce w przyszłości zdobyć wyższe wykształcenie oraz że wśród preferowanych wartości na jednym z pierwszych miejsc pojawią się te związane z wykształceniem i pracą.

¹¹ A. Kłoskowska, *Wartości, potrzeby i aspiracje kultury małej społeczności miejskiej*, „Studia Socjologiczne” 1970, nr 3, s. 19.

¹² S. Ossowski, *Konflikty niewspółmiernych skal wartości. Z zagadnień psychologii społecznej*, *Dzieła*, t. III, Warszawa 1967, s. 71.

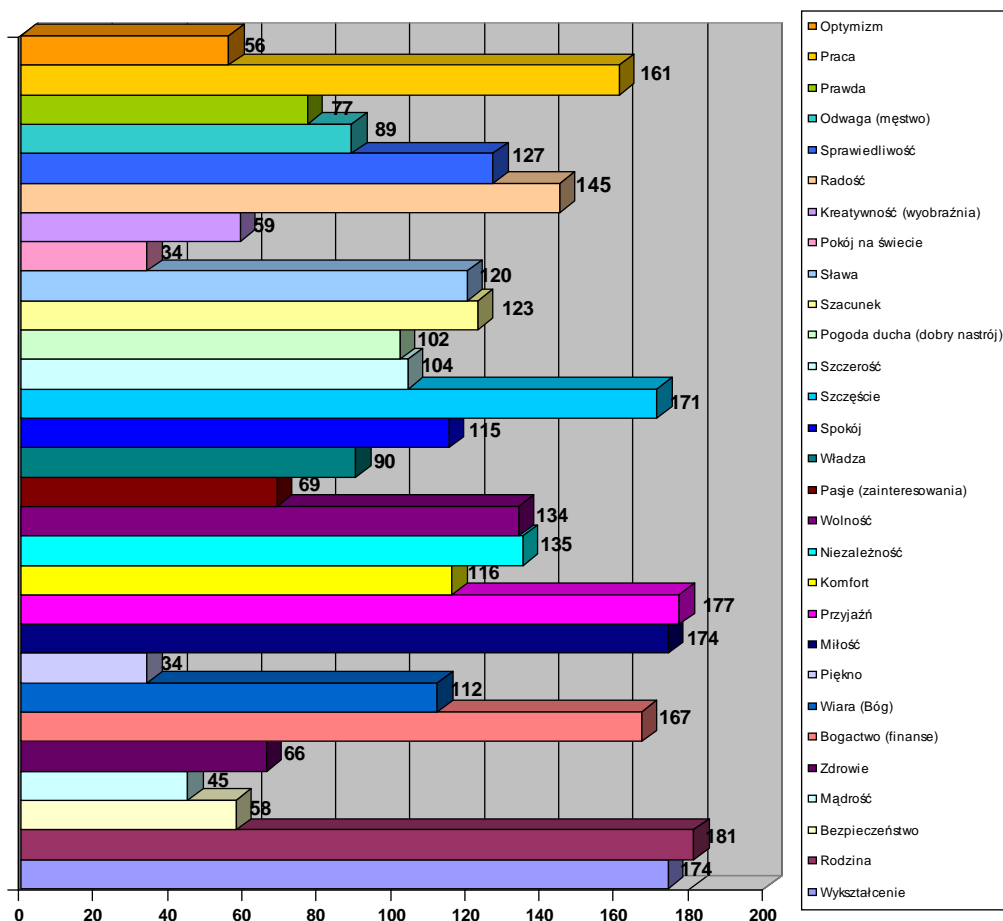
¹³ Por. T. Kołakowska-Bajtlik, *Środowiskowe uwarunkowania aspiracji ośmioklasistów: z badań sondażowych*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 2, 1988, s. 87–93.

W badaniach została wykorzystana metoda sondażu diagnostycznego. Dla zgromadzenia materiału empirycznego wykorzystano anonimową ankietę, która zawierała wykaz wartości ogólnozyciowych i zawodowych oraz pytanie o dalsze plany edukacyjne i zawodowe. Badania zostały przeprowadzone na terenie Radomia. Przebadana została grupa 198 uczniów klas trzecich technikum, w tym 71 dziewcząt i 127 chłopców.

Aspiracje i wartości młodzieży ponadgimnazjalnej w świetle wyników badań własnych. Aspiracje życiowe i zawodowe wynikają z określonej hierarchii celów życiowych, pragnień przekładających się na układ preferowanych wartości. Poniższe zestawienia pokażą wybory młodzieży w tym zakresie. Pierwsza tabela i wykres dotyczy preferowanych przez respondentów wartości ogólnozyciowych w stopniu wysokim.

Tabela 1. Wartości ogólnozyciowe preferowane w stopniu wysokim

Wartości ogólnozyciowe	Liczba wskazań	% wskazań
Wykształcenie	174	87,9
Rodzina	181	91,4
Bezpieczeństwo	58	29,3
Mądrość	45	22,7
Zdrowie	66	33,3
Bogactwo (finanse)	167	84,3
Wiara (Bóg)	112	56,6
Piękno	34	17,2
Miłość	174	87,9
Przyjaźń	177	89,4
Komfort	116	58,6
Niezależność	135	68,2
Wolność	134	67,7
Pasje (zainteresowania)	69	34,8
Władza	90	45,4
Spokój	115	58,1
Szczęście	171	86,4
Szczerość	104	52,5
Pogoda ducha (dobry nastrój)	102	51,5
Szacunek	123	62,1
Sława	120	60,6
Pokój na świecie	34	17,2
Kreatywność (wyobraźnia)	59	29,8
Radość	145	73,2
Sprawiedliwość	127	64,1
Odwaga (męstwo)	89	44,9
Prawda	77	38,9
Praca	161	81,3
Optymizm	56	28,3

Wykres 1. Wartości ogólnozyciowe preferowane w stopniu wysokim

Badania pokazały, że najbardziej preferowanymi wartościami ogólnozyciowymi w opinii młodzieży jest: rodzina (181 wskazań – 91,4%), przyjaźń (177 wskazań – 89,4%), wykształcenie i miłość (po 174 wskazania – po 87,9%), szczęście (171 wskazań – 86,4%), bogactwo (finanse) – (167 wskazań – 84,3%) oraz praca (161 wskazań – 81,3%). W następnej kolejności znalazły się: radość, niezależność, wolność, sprawiedliwość, szacunek, sława, komfort, spokój, wiara (Bóg), szczerłość, pogoda ducha (dobry nastrój). Najmniej cenione są: pokój na świecie i piękno, następnie: mądrość, optymizm bezpieczeństwo, kreatywność, zdrowie i pasje.

Preferowane wartości związane z przyszłą pracą zawodową prezentuje poniższe zestawienie:

Tabela 2. Wartości związane z pracą preferowane w stopniu wysokim

Wartości związane z pracą	Liczba wskazań	% wskazań
Bezpieczeństwo	134	67,7
Finanse (dochodowość)	171	86,4
Przyjaźń	140	70,7
Sukces zawodowy	165	83,3
Awans	163	82,3
Władza	64	32,3
Szacunek (uznanie)	90	45,4
Innowacyjność (tworzenie nowych rzeczy)	111	56,1
Pozycja społeczna	64	32,3
Urozmaicenie życia	45	22,7
Dobra współpraca	129	65,1
Dobre zarządzanie	133	67,2
Satysfakcja z pracy	156	78,8
Odpowiedzialność	90	45,4
Uczenie się nowych rzeczy	133	67,2
Rzetelność	78	39,4
Realizowanie ambicji	166	83,8
Lojalność	88	44,4
Dyscyplina	56	28,3
Praca wśród ludzi	145	73,2
Wyzwania zawodowe	101	51
Perfekcjonizm	56	28,3

Badania pokazały, że najbardziej preferowanymi wartościami związanymi z pracą w opinii młodych respondentów są: finanse (dochodowość) (171 wskazań – 86,4%), realizowanie ambicji (166 wskazań 83,8%), sukces zawodowy (165 wskazań – 83,3%), awans (163 wskazania – 82,3%), satysfakcja z pracy (156 wskazań – 78,8%), praca wśród ludzi (145 wskazań 73,2%), przyjaźń (140 wskazań – 70,7%), bezpieczeństwo (134 – 67,7%), dobre zarządzanie oraz przyjaźń, uczenie się nowych rzeczy (po 133 wskazania – po 67,2%), dobra współpraca (129 wskazań – 65,1%). Najmniej istotne zdaniem respondentów okazało się pojmowanie pracy jako urozmaicenia życia (22,7%), dyscypliny i perfekcjonizmu (po 28,3%, pozycji społecznej oraz władzy (po 32,3%) oraz jako rzetelności – istotnej dla 39,4% ankietowanych.

Druga część wyników badań pokazała poziom deklarowanych aspiracji w najbliższej perspektywie czasowej. Okazało się, że prawie połowa młodzieży klas trzecich technikum będzie chciała ukończyć studia niestacjonarne (49%), a 32,8% respondentów chce ukończyć studia stacjonarne, 11,1% ankietowanych decyduje się na szkołę policealną lub pomaturalną, tylko 6,1% respondentów nie zamierza się dalej uczyć, decyzji jeszcze nie podjęło 2 osoby.

Pod względem aspiracji zawodowych największa grupa młodzieży (35,8%) chce w przyszłości podjąć pracę w kraju, jednak 31,3% deklaruje wyjazd zarobkowy, prowadzenie własnej działalności gospodarczej jest spełnieniem dążeń 23,2% ankietowanych, decyzji nie podjęło 19 uczestników badania.

Hierarchia wartości zmienia się na poszczególnych etapach naszego życia, świadczy o naszych celach, potrzebach i oczekiwaniach. Interesujące było poznanie układu wartości w kontekście aspiracji edukacyjnych: wykształcenie i praca okazały się ważne dla respondentów, co w znacznym stopniu potwierdziło postawioną hipotezę, wykształcenie jako wartość pojawiło się po rodzinie, przyjaźni na równi z miłością. Świadczy to o znaczeniu, jakie ma dla młodych ludzi, praca otrzymała nieco niższą rangę w ich aksjologicznych wyborach. Analizując aspiracje edukacyjne, zdecydowana większość uczniów trzecich klas wybiera dalszą edukację, tylko 12 osób rezygnuje z tej możliwości. Dalsze plany młodzieży związane z przyszłym funkcjonowaniem na rynku pracy poznaliśmy przez wizję wartości korelujących z aktywnością w tym zakresie. Dochodowość, czyli korzyści finansowe uplasowały się na pierwszym miejscu, dalej młodzież identyfikuje zatrudnienie z realizowaniem ambicji, sukcesem zawodowym, awansem, satysfakcją z pracy, pracą wśród ludzi, przyjaźnią, bezpieczeństwem. Deklaracje wyjazdowe mają wyraźne przesłanki zarobkowe, co dodatkowo potwierdzają wywiady przeprowadzone z młodzieżą; 23,2% ankietowanych uczniów chciałoby prowadzić własną działalność gospodarczą, co z kolei może korespondować z pragnieniem osiągnięcia sukcesu i realizowania swoich pomysłów i ambicji.

Poznanie aspiracji edukacyjnych i młodzieży w kontekście preferowanych wartości wydaje się ważne z kilku powodów. Przeprowadzone badania i zamieszczony tu fragment ich wyników pozwalają chociaż w niewielkim stopniu poznać dążenia młodego pokolenia pod kątem edukacyjnych i zawodowych aspiracji oraz preferowanych wartości. Niewątpliwie jest to ważne dla tworzenia odpowiednich warunków sprzyjających realizacji tych oczekiwań, bo za wymienionymi wartościami stoją cele życiowe młodych ludzi. Pozytywne jest, że ankietowane osoby z klas o profilu technicznym są w większości nastawione na dalszą edukację, czyli ich poziom aspiracji edukacyjnych jest wysoki. Młodzież koncentruje się także na swojej przyszłości zawodowej, co widać w hierarchii wartości oraz w ujawnianych aspiracjach co do formy i miejsca wykonywania pracy.

Znając preferowane wartości i deklarowane aspiracje, można towarzyszyć młodym ludziom w procesie kreowania wizji przyszłości, pomóc w realistycznym oglądzie świata pracy oraz w odkrywaniu potencjału osobowościowego: cech charakteru, zdolności, predyspozycji zawodowych, umiejętności, zainteresowań.

Wznawianie co pewien czas podobnych badań, aktualizowanie wyników, najlepiej na szerszą skalę, pozwoli poznać trendy, wynikające z dynamiki zmian naszego życia gospodarczego i społecznego oraz stwarzać warunki do realizacji dążeń młodego pokolenia, jest to wskazówką do pracy pedagogicznej i doradczej w szkole.

Bibliografia

1. Ball S., Maguire M., Macrae S., *Choice, Pathways and Transitions Post-16: New Youth, New Economies in the Global City*, Routledge, London 2000.
2. Bednarczyk-Jama N., *Aspiracje edukacyjno-zawodowe w kontekście realiów rynku pracy*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2006, nr 1, s. 58–63.

3. Bogaj M., *Aspiracje edukacyjne*, (w:) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 1, A-F., Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 202–205.
4. *British Youth Council, Young People's views on finding out about jobs and careers*, National Children's Bureau and Youth NCB 2009.
5. Cabinet Office, *Unleashing Aspiration: Summary and Recommendations of the Full Report*, HM Government, London 2009.
6. Gołębiowski B., *Dynamika aspiracji*, KIW, Warszawa 1977.
7. Kołakowska-Bajtlik T., *Środowiskowe uwarunkowania aspiracji ośmioklasistów: z badań sondażowych*, „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 2, 1988, s. 87–93.
8. Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1975.
9. Lewowicki T., *Aspiracje dzieci i młodzieży*, PWN, Warszawa 1987.
10. Marjoribanks K., *Family Background, Individual and Environmental Influences, Aspirations and Young Adult's Educational Attainment: a Follow-up Study*, (w:) *Educational Studies* 2003, nr 29, 233–242.
11. Ossowski S., *Konflikty niewspółmiernych skal wartości. Z zagadnień psychologii społecznej*, *Dziela*, t. III, Warszawa 1967.
12. Pacholski M., Słaboń A., *Słownik pojęć socjologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków 2010.
13. Palka K., *Uwarunkowania aspiracji życiowych uczniów gimnazjów wiejskich i miejskich*, Wszechnica Świętokrzyska, Kielce 2010.
14. Pantkowski R., *Aspiracje życiowe młodzieży i ich dynamika*, *Wychowanie Obywatelskie* 1989 nr 2.
15. Pieter J., *Słownik psychologiczny*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1963.
16. Sokołowska M., *Stosunek młodzieży do jej perspektyw życiowych*, PWN, Warszawa 1967.
17. Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, PWN, Warszawa 1963.
18. Kłoskowska, A. *Wartości, potrzeby i aspiracje kultury małej społeczności miejskiej*, „*Studia Socjologiczne*” 1970, nr 3.
19. Szczepka-Pustkowska M., *Aspiracje*, (w:) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. T. 1, A - F., Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003, s. 195–202.
20. *Wielka Encyklopedia Powszechna*, PWN, Warszawa 1992.

dr Monika MAZUR

Radomskie Towarzystwo Naukowe,
Zespół Szkół Budowlanych im. Kazimierza Wielkiego w Radomiu
monika.mazur2@wp.pl